

Posudek oponenta disertační práce:

Petr Wohlmut, “Východ proti Západu? Reprezentace války v egodokumentech britských a ruských účastníků krymské války 1856-1856”

předkládané v roce 2019 na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy (obor Integrované studium člověka - obecná antropologie)

I. Stručná charakteristika práce

Autor deklaruje práci jako historicko-antropologickou a konkrétně ji pak zařazuje do žánru „kulturní dějiny války“ (s. 27), resp., na jiném místě „symbolická historická antropologie války“ (s. 7). Soustředí se na jednu konkrétní případovou studii (válku krymskou), a v jejím rámci pak na „aktérskou zkušenost“ - na to, jak konflikt prožívali a písemně zachycovali pro sebe, své současníky a budoucí generace příjímající účastníci na obou stranách, britští a ruští řadoví vojáci a důstojníci. Zároveň má ale ambice určitým způsobem obohatit a revidovat žánr širší – historiografii vojenství jako takovou, především to, jak je pojmána v českém prostředí.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Práce je na první pohled výsledkem dlouhodobého, soustředěného úsilí. Autor dokazuje svůj přehled o nejnovější i klasické literatuře (a to tak anglicky, tak rusky psané), pečlivou rešerši dostupných pramenů, aplikaci jednoznačných metodologických přístupů a schopnost vyvozovat originální, ale argumentačně podložené závěry.

Je možná škoda, že takto vyzrálá a sebevědomá práce je napsána v češtině, tedy bez ambice oslovit mezinárodní badatelskou komunitu (už proto, že krymská válka je přes všechnu svou relevantnost pro evropské a světové dějiny pro české prostředí přece jen tématem okrajovým – což autor v zásadě přiznává, i když se snaží poukázat i na relevantnost tématu). Na druhé straně je zřejmé, že autor se především vyrovnává s tradičními „vojenskými dějinami“ v českém prostředí, chronologickými vypsáními bitev a manévřů.

Vymezuje se ale i proti revizionistické *new military history*, která se pokouší odpoutat od samotných bojových aktivit – je očividné, že v tomto smyslu její skutečně bytostně přitahuje válka samotná, fascinuje její autentický lidský prožitek v nejextrémnějších podmínkách. Odraz válečného konfliktu v pramenech mu tedy neslouží jako východisko pro studium dobových mentalit nebo sociálních struktur, jako je tomu v případě jiných autorů hlásících se k novému pojetí vojenských dějin.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

Autor pracoval především s prameny vydanými (ať již přímo ve studované době či krátce po ní, nebo se zpožděním v edicích), což je legitimní postup zejména v situaci, kdy je takových edic dostatek, zatímco prameny primární mohou být těžko dostupné, v soukromých rukou, rozptýleny v různých archívech atd., byť se samozřejmě do určité míry vydal všanc jejich editorům a době, v níž byla daná edice vydána. U pramenů britských mohl pracovat také s dokumenty dosud nevydanými, především ze sbírek National Army Museum. V případě textů ruských ovšem pracoval výlučně s prameny tištěnými/editovanými. Vedlo to také k určité

nerovnováze v počtu dostupných editovaných pramenů britské a ruské provenience. S tím souvisí další důležitý moment.

Oceňuji důslednou aplikaci komparativní metody v předložené disertační práci, byť autor přiznal, že toto původně nebylo jeho záměrem (s. 13). Výsledkem je ale pohled mnohem komplexnější a věrohodnější. Je ale možné, že právě dodatečné rozhodnutí pojmout práci jako srovnávací vedlo k tomu, že autor nevěnoval v úvodním metodologickém shrnutí komparaci větší pozornost, což je škoda – bylo by zajímavé vědět, kdo z komparatistických historiků, zejména mimo oblast vlastních vojenských dějin, byl jeho vzorem. Detailnější pojednání o srovnávací metodě by bylo vhodné i z výše konstatovaného důvodu, že srovnávané korpusy textů nebyly zcela kompatibilní, což autor sám přiznává (s. 13; dále s. 18, kde se podrobněji objasňují zásadní rozdíly mezi britskými a dostupnými ruskými prameny egodokumentární povahy ze studované doby).

Přes tuto dílčí výtku je třeba konstatovat, že práce s textovými prameny byla velmi poctivá, včetně zhodnocení „druhého života“ některých z nich. Naproti tomu nevyužit zůstal potenciál pramenů obrazových – obrazová příloha v práci slouží skutečně jen jako ilustrace, autor se ani nepokusil provázat dochované fotografie a dobové plány se svou textovou analýzou. Mnohá v textu zmíněná obrazová svědectví, např. Hillingfordovo plátno Sebastopol (s. 237), nejsou přítomna v obrazové příloze, naopak v příloze zařazené plátno Elizabeth Thompson není zmíněno v textu. (Vyobrazení v příloze navíc nejsou číslována, což posiluje jejich pouhou „ilustrativnost“.)

Navzdory svým obecnějším ambicím je práce jako celek velmi konkrétní, někdy při popisu vojenských operací nebo poměrů v polních nemocnicích zacházející až do extrémních podrobností. Autor nechává velký prostor samotným aktérům, včetně rozsáhlých citací z využitých zdrojů. Poměrně zřetelně vystupují rozdíly dvou „národních kulturních války“, britské a ruské, i specifika v jejich rámci (ať už se jedná o odlišný pohled důstojníků a řadových vojáků, nebo jedinců zasažených různými situacemi). Někdy v záplavě detailů a svědectví poněkud zanikají vlastní hodnocení autora – nelze ale říci, že by se za prameny „schovával“, jeho názory jsou vesměs explicitně odděleny od názorů aktérů popisovaných událostí. Vzhledem k detailnosti pojetí mohla být řada témat pouze nahozena (např. genderový rozměr, jen letmo zmíněný v závěrečné kapitole).

Tato konkrétnost pokračuje až do samotného konce práce, který výrazně kontrastuje s úvodním velmi širokým rozkročením zejména v rámci kritiky dosavadních přístupů k vojenským dějinám. Závěr naopak působí uspěchaně a útržkovitě, z rabování dobytého Sevastopolu se přeskakuje k úvahám o „kultuře krymské války“ jako celku, ovšem pouze na několika stranách a opět spíše v kontextu konkrétních dílčích událostí (bitva u Almy) a v podobě shrnování již vyřčeného. Očekávané opětovné zobecnění se nedostavuje, závěr končí konstatováním, že krymská válka nebyla válkou „absurdní“ (jak je často v historiografii konstatováno), ale především válkou „zoufalou“. Toto revidování obrazu studovaného konfliktu v sekundární literatuře se mi ale – minimálně z pozice člověka neobeznámeného do detailu s historiografií krymské války – nezdá být výrazně převratným. Pokud je, bylo by třeba, aby autor svůj postoj objasnil jednoznačněji.

Z hlediska formálního je třeba konstatovat, že práce je přehledně členěna, jednotlivé části na sebe dobře navazují. Použitá literatura a prameny jsou řádně citovány, užití pojmy a aplikovaná metodologie jsou důsledně a srozumitelně objasněny. Je psána kultivovaně, se zcela minimální frekvencí jazykových prohrěšků (chybějící interpunkce).

IV. Dotazy k obhajobě

Z předchozího kritického hodnocení určité „nedotaženosti“ závěru práce logicky vyplývá první dotaz: v čem tedy autor sám vidí hlavní přínos své práce z hlediska transformace žánru vojenských dějin, v čem může být případová studie krymské války obohacující pro studium „kulturních dějin války“ v obecnějším rozměru.

Další dotaz se týká již výše zmíněného genderového rozměru války. V kapitole věnované „divotvorným utěšitelkám“ jsou detailně analyzovány polomytické postavy dvou ruských žen (Praskovja Ivanovna Grafova, Darja Sevastopolská), zatímco anglickým ošetřovatelskám v čele s Florence Nightingale je věnován prostor podstatně menší. V textu je konstatováno, že Nightingale na Krymu byla fyzicky přítomna minimálně (s. 274), to by ale jistě nemuselo bránit jejímu integrování do vzpomínek a autoprezentací vojáků. V každém případě je tato podkapitola jedním z příkladů (ne)vyvážené komparace, která by si ještě zasloužila revidování.

V. Závěr

Navzdory výše uvedeným dílčím výhradám lze konstatovat, že předložená disertační práce Petra Wollmutha je velmi kvalitní. Není pouhým shrnutím existující literatury, ale originálním analytickým textem, který má ambice – na základě jednoznačně deklarovaných metodologických východisek a následné pramenné analýzy – posunout dosavadní stav bádání v oboru vojenských dějin.

Jednoznačně ji tedy doporučuji k obhajobě.

V Praze dne 4. 12. 2019

Prof. Markéta Křížová, Ph.D.